

**ИСТОРИЯ
на Първата
световна война**

B. H. Liddell Hart
History of the First world war
© Lady Liddell Hart 1930, 1934, 1970
Maps © Cassell and Co ltd 1970

© Горан Райновски, превод, 2014 г.
© Книгоиздателска къща „Труд“, корица, 2014 г.
© Книгоиздателска къща „Труд“, 2014 г.

ISBN 978-954-398-333-9

Базил Лигъл Харт

ИСТОРИЯ на Първата световна война

Превод от английски Горан Райновски

Книгоиздателска къща **trud**, 2014

НА ДЖОН БРАУН И ЛЕГИОНА

БЛАГОДАРНОСТИ

Бих искал да изкажа благодарността си на тези, които бяха така добри и любезни да прочетат различни части от тази книга, помагайки ми с гравдивна критика и предложения. Това са подполк. Х. Г. де Уотървил, господин Е. Г. Хоук и още един човек, чието име няма да назова, но към когото искам да изразя безкрайната си благодарност за усилията, които положи да ми помогне със забележителните си познания и своите източници.

ПРЕГОВОР КЪМ „ИСТОРИЯ НА СВЕТОВНАТА ВОЙНА“

От публикуването на „Войната, каквато беше в действителност“ изминаха повече от четири години. Това заглавие беше избрано поради причини, изброени по-долу. То беше избрано с определена цел, но с времето нуждата от него отпадна. Като обобщение на най-важните факти от войната то не срещна сериозни предизвикателства, които да са в състояние да го оборят, даже напротив – начинът, по който то ги интерпретира, се оказа приемлив за множество бележити наблюдатели. Това, че заглавието беше толкова добре прието, се оказа приятна изненада дори за самия автор на книгата. От началото на войната вече са изминали двадесет години – израснало е цяло поколение, което няма преки спомени от нея. Войната е в историята. Това е и причината да се наложи промяна на заглавието на книгата, което вече да не носи съвременен оттенък. Друга причина е и увеличаването на обема на книгата. Макар и да не може да претендира за цялостност и изчерпателност, особено що се отнася до личните ми критерии и идеали за това, смятам, че е справедливо тя да бъде наречена поне „история“ на Световната война. Възможно е тя да допринесе за развитието и обогатяването на „историята“ на Световната война.

Настоящата книга на практика произлиза от „Войната, каквато беше в действителност“, също както тя произлезе от серия монографии върху определени аспекти и епизоди. Опитът ми ме кара да се съмнявам дали би било възможно да се състави задоволителна история на събитията от 1914–1918 г. чрез метод, който да е по-малко постепенен. Вече разполагаме с толкова доказателства и факти, свързани с тях, че би било много лесно да се изгубим сред дебелия томове на архивите и много по-трудно да се придържаме към систематизирания подход, който да ни позволи да не загубим общата картина и причинно-следствената връзка. Лично за себе си съм открил и оценил по достойнство практическата стойност

на метода, който ми позволява в продължение на определен период да добавям нови факти и доказателства в рамка, която може да се увеличава и разширява, без това да застраши целостта ѝ.

Съставянето на тази книга, произхождаща от „Войната, каквато беше в действителност“, със сигурност включва в себе си известно преразглеждане, но то по-скоро е допълнение към множеството добавени страници. „Враждуващите сили и планове“ сега са описани в отделни глави, към всяка от които са добавени нови материали. За да придобие историята на 1914 г. колкото се може по-завършен вид, са добавени две нови „сцени на действия“. Едната от тях е на първоначалните сблъсъци между армиите на Русия и Австро-Унгария, а другата на военните сблъсъци през есента при Ипр и Изер, резултатът от които определя владенето на пристанищата на Ламанша. На войната във въздуха е посветена част, озаглавена „Панорама“. Увеличаването на обема на книгата в най-голяма степен обаче се дължи на добавянето на нови текстове към съществуващите вече глави и „сцени“ посредством нови материали, свързани с мислите и чувствата на някои от „пионките“ на войната. Безспорно е, че изходът на войната е решен по-скоро в главите на определени хора, отколкото в резултат на военните сблъсъци. Важните и съдбоносни решения са взети в кабинетите на управниците и по високите етажи на военните щабове, не в редиците на пехотата или в окопите на бойното поле.

Другото значение на заглавието, на което може да бъде приписана по-голяма международна значимост, е, че е дошло времето, в което вече е възможна „истинска“ история на войната. Правителствата са отворили архивите си, а държавниците и генералите – сърцата си. Каква филантропия само. Може да се каже, че по-голямата част от документите за войната са или публикувани, или са на разположение на студентите. Това обаче далеч не значи, че те са достигнали до широката аудитория.

Огромният брой документи, дневници и мемоари имат едно голямо предимство. Те все още могат да бъдат прочетени и обективно оценени лично от тези, които са участвали във войната и имат принос към най-важните решения, предопределили развоя и изхода ѝ. Сега е точното време за това – само след няколко години може да се окаже твърде късно. Само чрез тази „проверка“ можем да претендираме, че историята съвпада и се отъждествява с истината. Колкото по-голямо участие в историческите събития има авторът на исторически труд, посветен на тях, и колкото по-близки са контактите му с тези, които ги създават, толкова по-ясно той разбира, че история, базираща се само на официални документи, по своята същност е повърхностна и непълна. Твърде често тя несъзнателно се превръща в неволен създател на митове.

ПРЕДГОВОР КЪМ „ВОЙНАТА, КАКВАТО БЕШЕ В ДЕЙСТВИТЕЛНОСТ“

Завършвайки тази книга, аз съм напълно наясно с несъвършенствата ѝ. Донякъде ми носи утеха фактът, че всяка книга, която си струва да бъде прочетена, е несъвършена. Тази книга със сигурност има поне едно достойнство и в едно отношение е в пълен контраст с повечето „истории“ на войната. Аз нямам никакво желание и намерение да крия недостатъците на книгата, както и на хората, запълнили страниците ѝ. Пишейки, съм се стремял да открия истината, избягвайки заблуждения и двусмислици, които много автори на исторически трудове наричат „добър вкус“. Личните ми морални ценности и оценката ми за истинност и справедливост ми диктуват, че е по-важно да осигуря материал за безпристрастна и обективна оценка, отколкото да прикривам и преиначавам смущаващи факти само за да „опазя“ репутацията на някои личности. Не бих го направил, защото това може да стане причина за погубването на още безброй човешки животи. Поглеждайки назад към историята, със сигурност мога да заявя, че репутацията на няколко души, били те и главни действащи лица на историческата сцена, струва неизмеримо по-малко от съдбата на една нация и едно поколение.

От друга страна, нямам ни най-малко желание и намерение да преэкспонирам несъвършенствата и недостатъците на определени хора само за да направя книгата интересна и популярна, нито пък да им приписвам грешки, вина за които носят не само те.

Целта и задачата на историка трябва да бъде свързана с това да успее да предпази бъдещите поколения от грешките на предишните, а не да търси виновниците и причинителите им. Ако историкът успее да изпълни тази си задача, доколкото възможностите му позволяват, и така, както съвестта му диктува, то той е постигнал целта си. В ръцете на бъдещото поколение остава отговорността да осъзнае и разбере грешките и предупрежденията и да се поучи от тях. Ако историкът вярва, че това ще се случи, то той безспорно е оптимист. Може да се каже, че историята е полезна и поучителна, ако не за всички, то поне за историците.

Заглавието на тази книга, което би могло да се тълкува двузначно, трябва да бъде обяснено с няколко изречения. Някой може да каже, че описаната тук война не е „войната, каквато е била“, която според него се заключава в разкъсаните на бойното поле тела и съзнанието на отделните хора. Трябва да е ясно, че аз не съм имал за цел да игнорирам, избягвам или прикривам този аспект на истината. За всеки, който се стреми, както аз в тази книга, да гледа на войната като на епизод от историята на човечеството, този неин аспект обаче остава на втори план. Войната засяга живота на хората по начин, който го променя из основи. Става дума за съдбата на милиони, чието бъдеще до голяма степен зависи от случилото се в миналото – ето защо е много важно войната да бъде разгледана в перспектива и да се разграничат ясно причинно-следствените връзки, довели до някои от най-големите катаклизми и нещастия в човешката история. Това е направено и с оглед на тенденцията в издадената през последните години литература на военна тематика, която не може да бъде определена като строго тясна, но насочва фокуса си към тези четири години. Поради тази причина в отделните глави е обърнато специално внимание на германската инвазия във Франция; австро-германското настъпление срещу Русия и ситуацията на Балканите през 1915 г.; ситуацията в Палестина през 1916 г.; пролетната кампания на Западния фронт; преговорите на Съюзниците (Антантата), предхождащи германските офанзивы от 1918 г. Увеличеният обем на книгата обаче се дължи главно на новите материали, поместени основно в „сцените“ и най-вече в тези, в които става дума за Вердюн, Сом, Пашендейл, Първия пробив и Пробива във Фландрия. В не толкова голям обем са добавени и нови факти за Брусиловския пробив, офанзивите при Арас, Месен, Камбре и втората битка при Марна.

Нанесените корекции са сравнително малки. Новите факти и доказателства, станали достъпни за обществеността през последните четири години, обаче ме накараха да преосмисля гледната си точка по въпроси като германската стратегия при Вердюн, планираните действия срещу Австро-Унгария, неуспехът на Нивел от 1917 г., Версайския договор и подготовката за противодействие на германската офанзива през 1918 г. В много случаи по-доброто познаване на фактите подсилва и утвърждава гледните точки и изводите от предишното издание. Освен това новите материали помагат да бъдат намерени грешките и да се разбере каква е била причината да бъдат допуснати. Променял съм и даже в някои случаи изцяло съм премахвал първоначалните си коментари за някои от епизодите, като на тяхно място съм приложил доказателствени материали, свързани с хората, отговорни за случилото се. Смятам, че е по-добре да оставя да говорят фактите и те да доведат до правилното заключение.